

Legányi Ferenc munkássága a Természettudományi Múzeum Paleobotanikai gyűjteményének tükrében

KORDOSNÉ SZAKALY Márta
Budapest

ABSTRACT: The activity of Ferenc LEGÁNYI, as reflected by the Paleobotanical Collection of the Natural History Museum of Hungary. 16-17 per cent of the paleobotanical collection of the Museum containing more than 20,000 items taken in inventory was collected by LEGÁNYI, F. Without his activity the Eocene-Oligocene flora in the vicinity of Budapest as well as Hungarian Miocene flora assemblages would be unknown for us. These latter finds gave a solid basis for the large-scale activity of ANDREÁNSZKY, G. in the fields of the history of flora and climate. The memory of LEGÁNYI, Ferenc is cherished by the names of five fossil plants named after him.

LEGÁNYI Ferenc, a magyar földtan legjelentősebb gyűjtőjének nevét napjainkban öt ősnövény örökíti meg, a

Leguminicarpon legányii PÁLFALVAI, 1951
Osmunda legányii ANDREÁNSZKY, 1952
Rosa legányii ANDREÁNSZKY, 1954
Phoenicites legányii ANDREÁNSZKY, 1954
Juglans legányii ANDREÁNSZKY, 1956

A paleobotanikai gyűjtések iránti figyelmét egri tanyjának közelében fekvő kis-egedi alsó-oligocén, majd a Wind-téglagyári oligo-miocén és a Vécsey-völgy agyagfejtőjének maradványai keltették fel. Ez a három bánya volt LEGÁNYI Ferenc igazi otthona, ahová mindig visszatért gyűjteni. Kutatásait később kiterjesztette az Eger távolabbi környékének számító Felsőtárkányra, Balaton községre és a bükkalji riolittufák lelőhelyeire. Az 1940-es évektől kezdődően már rendszeres szállítója a budapesti egyetemi Növénytan Tanszéknek, az Országos Természettudományi Múzeumnak és a Földtani Intézetnek. Különösen ANDREÁNSZKY Gábor és RÁSKY Klára, valamint az "Andreánszky iskola" fiataljai építettek ki szoros kapcsolatos LEGÁNYIVAL. 1948-ban kezdődött el az a rendszeres gyűjtés, amelynek során a budai oligocén rétegeket feltáró agyagbányák igen gazdag ősnövényanyagát szállított a múzeumokba. Ma már megszűnt, rekultivált, alig azonosítható bányagödörök pótolhatatlan ősnövénygyűjtéseit tárta fel a nagybányai, újlaki, csillaghegyi és a Bohn-féle téglagyárakban. Mint az egri, múzeum munkatársa az 1950-es években ROZSNYÓI Márton segítségével sorra fedezte fel az újabb "szarmata" lelőhelyek sorát Mikófalván, Bánhorvátiban, Sályon, Bükkzsércen. Ezek a leletek teremtették meg annak lehetőségét, hogy a magyar paleobotanika egyik legjelentősebb kézikönyvét, a "Die Sarmatische Flora...t" ANDREÁNSZKY Gábor megírja. Gyűjtőmunkájának jelentőségéről akkor győződhettünk meg leginkább, ha áttekintjük, hogy működési időszakában milyen lelőhelyeket köszönhetünk neki, s mennyit másoknak /l. ábra/. A legidősebb felső-eocén budai növénylenyomatok tömege szinte egyedülálló, csakúgy mint az oligocén flórák. Ebben az időszakban szinte semmilyen leletanyag nem állt volna rendelkezésre az oligocén flórákról, ha LEGÁNYI nem gyűjtött volna. Igen hiányosak lennének mai ismereteink is a miocén növényzeti képről LEGÁNYI tevékenysége nélkül. A nagyszámú maradványon kívül külön jelentősége munkásságának az a

* Elhangzott LEGÁNYI Ferenc 100. születésnapjára rendezett emlékülésen /Eger, 1984. július 26./.

tény, hogy földrajzilag szűk területről, Eger környékéről, a Bükk pereméről ismerünk különböző korú, teljesnek mondható fajszámú flórát. Így lehetőség nyílt arra, hogy a növényföldrajzi különbségekből adódó összehasonlítási hiba-lehetőség kiküszöbölődjék, a flóraszukcesszió reális menete megismerhetővé váljon. Különösen jelentős ez a tényező a felső-miocén flórák esetében, amikor korra az addig egyöntetűbb, meleg-nedves klímát igénylő paleotrópusi flórákat már nagyrészt felváltotta a változatos arktotercier, vagyis a mai növénytársulások öse.

LEGÁNYI Ferenc fennmaradt és az egri Dobó István Vármúzeumban őrzött kéziratos naplói, valamint a közgyűjteményekben elhelyezett feldolgozott leletei szerint mintegy 35 általa begyűjtött paleobotanikai lelőhelyről van tudomásunk a felső-eocéntől a felső-pleisztocénig. Ugyanekkor mások által csak mintegy 18-20 lelőhely vált ismertté. Gyűjtéseink nagyságrendjét jól mutatja az az összeállítás, amely a Természettudományi Múzeum Növénytárának Paleobotanikai gyűjteménye alapján készült. A teljes leltározott állomány 1984.közepeán 21 442 tétel volt, amelynek 16,2 %-át LEGÁNYI Ferenc gyűjtötte be, lelőhelyenként az alábbi mennyiségeket.

Eger-Kis-Eged	1801 db
Budapest-Óbuda, Nagybatony	881 db
Eger-Wind-gyár	297 db
Budapest-Csillaghegy	174 db
Budapest-Óbuda	91 db
Eger-Tihamér	60 db
Budapest-Óbuda, Bohn-gyár	40 db
Budaujlak	34 db
Budapest-Óbuda, Ujlaki-gyár	31 db
Eger-Vécsey-völgy	18 db
Ipolytarnóc	15 db
Felsőtárkány	13 db
Noszvaj	11 db
Egyéb	17 db
Ö s s z e s e n:	3483 db

A LEGÁNYI Ferenc által gyűjtött növénytári leletek kronológiai megoszlása a következő:

Felső-eocén	1018 db
Alsó-oligocén	1958 db
Középső-oligocén	26 db
Felső-oligocén	214 db
Középső-miocén /"helvét"/	58 db
Felső-miocén /=szarmata/	66 db
"Harmadkor"	14 db
Kor nélküli	129 db
Ö s s z e s e n:	3483 db

LEGÁNYI Ferenc ősnövénygyűjtési aktivitásának nyomokövetésére a gyűjtési évek hiányos feljegyzése miatt kevesebb lehetőség kínálkozik, mint a lelőhelyek és földtani korok esetén. Régi gyűjtés /1930-as évek/ címén mindössze 85 db Eger-Wind-gyári ősnövény van a paleobotanikai gyűjteményben. 1947 és 1948-ban elsősorban a budai téglavetők bányagödreiben végzett gyűjtést, különösen a Nagybatonyi-téglagyárban /851 db/, és Ipolytarnócon /összesen 983 db/. 1949-ben csak kisebb gyűjtőutakat tett Buda környékén /18 db/ és az Eger-Tihamér lelőhelyen /17 db/. LEGÁNYI gyűjtőmunkája a Növénytár paleobotanikai gyűjteményében hosszabb szünet után 1956-ban jelentkezik ismét, amikor megbízásra ismét a budai téglagyárakat /Bohn és Ujlaki/, valamint a csillaghegyi agyagfejtőt látogatja. Ekkor 121 leletet adott le a múzeumnak. Az utolsó LEGÁNYI-tól származó növénylenyomat 1958-ból való és Mikófalváról származik.

A LEGÁNYI Ferencről elnevezett ősnövények közül számos példány a Természettudományi Múzeum Paleobotanikai gyűjteményben kapott helyet, tétélesen a következők:

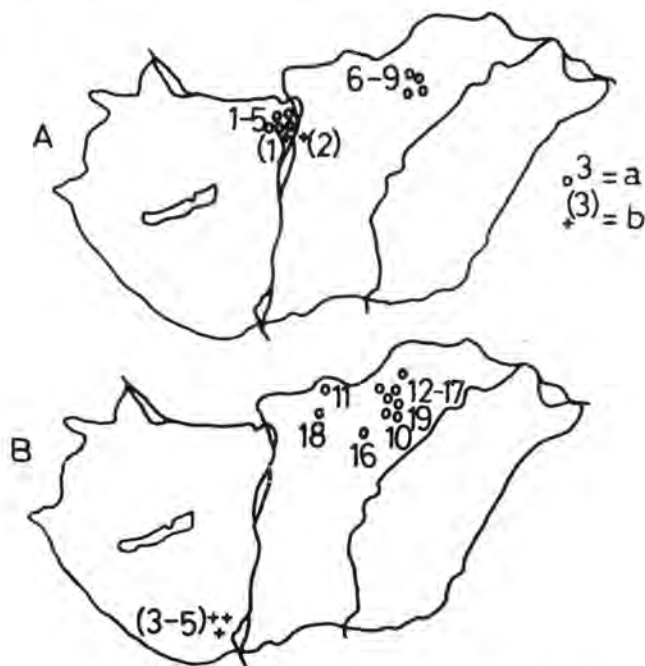
Osmunda legányii ANDREÁNSZKY, 1952: 60.1193.1. Csillaghegy; 60.1243.1. Óbuda, Bohn-téglagyár; 60.1291.1. Óbuda, Bohn-téglagyár; 60.1292.1. Óbuda, Bohn-téglagyár; 60.1312.1. Csillaghegy.

Rosa legányii ANDREÁNSZKY, 1954: 56.1254.1. Nagyvisnyó, Szelecsi-völgy;
 56.1255.1. Nagyvisnyó, Szelecsi-völgy; 56.1256.1. Nagyvisnyó, Szelecsi-
 völgy; 56.1258.1. Nagyvisnyó, Szelecsi-völgy; 59.23.1. Bánhorváti, Verő-
 bánya; 59.86.2. Bánhorváti, Verőbánya; 59.126.1. Bánhorváti, Keleti-rész
 59.129.1. Bánhorváti, Verőbánya; 59.271.1. Bánhorváti, Verőbánya;
 60.1117.1. Bánhorváti, Verőbánya; 60.1346.1. Bánhorváti, Verőbánya;
 60.1758.1. Bánhorváti, Verőbánya; 62.1289.1. Bánhorváti, Verőbánya.

Phoenicites legányii ANDREÁNSZKY, 1955: 83.383.1. Eger, Wind-gyár.

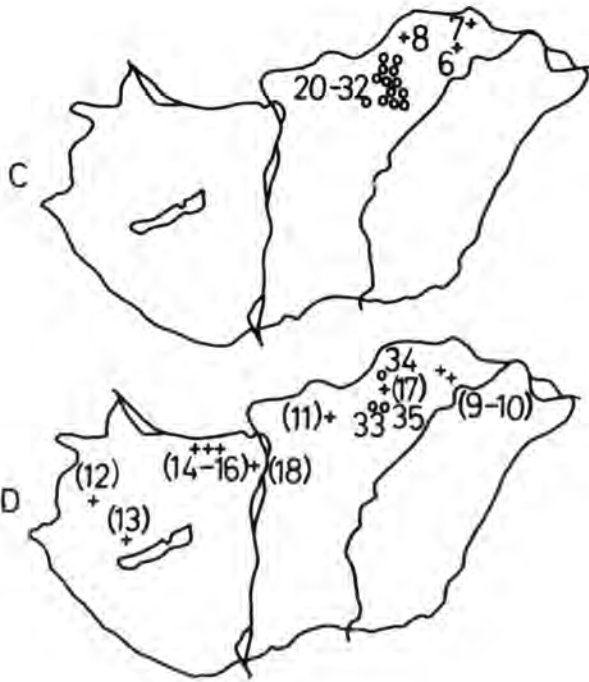
Természetesen a Természettudományi Múzeumban csakúgy mint a többi hazai gyűjteményben százszámra raktároznak LEGÁNYI gyűjtötte ősmaradványokat. A növénytári Paleobotanikai Gyűjtemény leltározott anyagán bemutatott életmű-tükröződés csak halvány lenyomata LEGÁNYI jelentőségének. Nyugodtan megállapítható, hogy LEGÁNYI Ferenc több tízezer növénylenyomattal járult hozzá a hazai, s természetesen a nemzetközi paleobotanikai kutatásokhoz.

LEGÁNYI Ferenc mintegy harminc évi aktív gyűjtőmunkával nemcsak kortársainak adott hatalmas szellemi lehetőséget, hanem a kései utódoknak is. Jónéhány, még a jövőben megszületendő cikk, tanulmány tartalmazza még azt a sokatmondó rövid mondatot: "gyűjtötte Legányi Ferenc".

1. ábra: LEGÁNYI Ferenc /a/ és mások /b/ által gyűjtött ősnövény lelőhelyek.

- A - Felső-cocén = /a/ 1. Budapest-Óbuda, /b/ 1. Budapest-Martinovich-hegy. Alsó-oligocén /a/ 2. Budapest-Csillaghegy, 3. Budapest-Bohn gyár, 4. Budapest-Ujlak, 5. Budaajlak, 6. Eger-Kis-Eged. Középső-oligocén /a/ Eger-Vécsei-völgy, 8. Noszvaj, 9. Novaj, /b/ 2. Budapest-Metró.
- B - Felső-oligocén = /a/ 10. Eger-Wind-gyár. Alsó-miocén = /a/ 11. Ipolytarnóc. Középső-miocén = /a/ 12. Eger-Tihamér, 13. Kistálya, 14. Szilvásvárad, 15. Úppony, 16. Vepelét, 17. Andornaktálya, 18. Buják, 19. Kondó, /b/ 3. Szászvár, 4. Magyaregregy, 5. Hidas.

- C - Felső-miocén= /a/ 20. Mikófalva, 21. Felsőtárkány, 22. Vasashegy, 23. Szirák, 24. Csermely, 25. Sály, 26. Bánhorváti, 27. Bükkzsérc, 28. Egerszalók, 29. Egerszólát, 30. Feldebrő, 31. Balaton, 32. Gyöngyöspata, /b/ 6. Erdőbénye, 7. Füzérradvány, 8. Rudabánya.
- D - Pliocén /"Pannon"/= /a/ 33. Mátraderecske, /b/ 9. Megyaszó, 10. Tállya, 11. Rózsaszentmárton, 12. Sótóny, 13. Balatonszentgyörgy. Pleisztocén= /a/ Mónosbél, 35. Kerecsend, /b/ 14. Tata, 15. Vértesszőlős, 16. Duna-almás, 17. Eger, 18. Budapest-Vár-hegy.

Dr. SZAKÁLY Márta
H-1125 BUDAPEST
Galgóczy köz 3.